

ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

1. ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

1.1 Ανάπτυξη για την ανάπτυξη

Ο άνθρωπος και η κοινωνία του, από την αρχή αντιμετώπισαν τη φύση σαν ζωτικό χώρο και σαν ένα παραγωγικό συντελεστή.

Σ' αυτό συνεισέφεραν οι εργαλειακές επαναστάσεις, - από την προϊστορία μέχρι σήμερα, σαν αποτέλεσμα της κατανόησης της φύσης και της εφευρετικότητας που οδήγησε στην εξέλιξη των μηχανισμών και των μηχανών - και η διαρκής πολιτισμική ανάγκη του ανθρώπου για ευημερία και για ασφάλεια της ζωής.

Αρχικά η σχέση του ανθρώπου με τη φύση ήταν αρμονική και είχε τη γνώριμη ζωική «αθωότητα».

Στη συνέχεια όμως, η σχέση αυτή άρχισε να παίρνει χαρακτηριστικά σχέσης κυριαρχίας και συγκρούσεων για την επέκταση της κυριαρχίας αυτής.

Η εξέλιξη αυτή ήταν ενδογενής στον άνθρωπο, την κοινωνία και τον πολιτισμό καθώς αποτελεί μια συνέχεια του μοντέλου της ζωικής κυριαρχίας, στη τροφική αλυσίδα και τον βιοτοπικό έλεγχο των περιοχών.

Η σχέση απέναντι στη φύση συνδέθηκε και με την εσωτερική δυναμική σχέσεων μεταξύ των ανθρώπων μέσα στην κοινωνία. Γι' αυτό μας μίλησαν από την αρχαιότητα έως σήμερα πολλοί στοχαστές όπως ο Έγκελς ή ο Χορκχάιμερ.

Η βία και η κυριαρχία προς τη φύση έγινε βία μεταξύ των ανθρώπων και παιχνίδι κυριαρχίας στην κοινωνία.

Μαζί με την επινόηση των μηχανών, πριν και μετά από αυτήν, αναπτύχθηκαν και διαμορφώθηκαν θεσμοί μέσα στην κοινωνία όπως η ιδιοκτησία, η δουλεία, οι μορφές της εξουσίας και της εικμετάλλευσης του ανθρώπου και των φυσικών πόρων,

ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

που εκβιομηχάνισαν τις ανθρώπινες σχέσεις & την κοινωνική οργάνωση & τις έκαναν «πααραγωγικές» σχέσεις.

Σημειώνουμε ότι η ανάπτυξη αποτέλεσε ένα διαρκές ιδεολόγημα όλων των εποχών και των πολιτισμών και μια διαρκή μετάθεση στόχων.

Θεωρητικά απέβλεπε στην ευημερία και την ευτυχία, απέβλεπε στην ασφάλεια της ζωής, αλλά συχνά ο σκοπός χανόταν. Κυριαρχούσε η ανάπτυξη σαν αυτοσκοπός και μέσα από την ανάπτυξη εμφανιζόντουσαν οι αντιφάσεις και χανόταν το νόημα των ανθρώπινων ή προμηθεϊκών δημιουργημάτων.

Η αναπτυξιακή ιδεολογία στηριζόταν σε τρία βασικά σημεία:

- 1ο . Στην υπόθεση ότι υπάρχει *απειρότητα φυσικών πόρων*.
- 2ο. Στην υπόθεση της *ακόρεστης καταναλωτικής ζήτησης και επιθυμίας των ανθρώπων*.
- 3ο. Στην υπόθεση ότι υπάρχει *οικονομική στενότητα*.

Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να ψάξουμε που υπάρχει αυτή η οικονομική στενότητα αφού δεν υπάρχει στο περιβάλλον.

Ένας τρόπος παραγωγής οικονομικής στενότητας ήταν πάντα μέσα από οικονομικούς θεσμούς και από την *ασυνεννοησία* των ανθρώπων για την *διανομή* των πόρων και των προϊόντων όπως και από την κυριαρχία ψευδών «αναγκών» και ακόρεστων επιθυμιών.

Ο ανταγωνισμός και η ανάπτυξη αποτελούν το σχήμα και τον μοχλό της κοινωνικής και οικονομικής εξέλιξης του ανθρώπου.

ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Μέχρι πολύ πρόσφατα δεν είχαν υπάρξει δυο κρίσιμα ερω- τήματα:

A. Το κατά πόσο και αν η φύση έχει άπειρη ανανεωτικότητα και

B. Το κατά πόσο η ανάπτυξη για την ανάπτυξη και η ανταγωνιστικότητα αποτελούν μια στενότητα και μια διακινδύνευση για την ευημερία και τη βιωσιμότητά της. Κατά πόσο δηλαδή βάζουν δικούς τους φραγμούς και υποσκάπτουν έτσι τη βιωσιμότητα, την οικονομική και την περιβαλλοντική.

Οι περιβαλλοντικές κρίσεις του 20ου αιώνα κυρίως μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο αποτέλεσαν το εφαλτήριο συνειδητοποίησης για το ότι: *Η ανάπτυξη για την ανάπτυξη υπονομεύει και υποθηκεύει το μέλλον και δεν αποτελεί δικαίωμά μας, καθώς «έχουμε δανειστεί τον κόσμο από το μέλλον και τις μελλοντικές γενιές», όπως κατ' επανάληψη λέγεται.*

ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Το Μικτό Κόστος

(ή το αντίτιμο και οι παράπλευρες απώλειες της ανάπτυξης και του μοντέλου της).

1.2 Το κοινωνικό κόστος

«Κοινωνικό κόστος» έχουμε σαν απόρροια: των *συνθηκών παραγωγής, των παραγωγικών σχέσεων και των καταναλωτικών χρήσεων* μέσα από το σύστημα του μερισμού στην διαχείριση των πόρων και στη χρήση των προϊόντων και των υπηρεσιών.

Αυτή η μορφή κοινωνικού κόστους είναι συνυφασμένη με το κόστος και τις συνέπειες του συγκεκριμένου κοινωνικού και οικονομικού μας συστήματος.

Υπάρχει όμως και μια δεύτερη όψη κοινωνικού κόστους.

Είναι το κόστος εκείνο που *δεν αποτιμάται λογιστικά και που όμως έχει οικονομικές επιπτώσεις για την ζωή, τον τρόπο της ζωής, την κοινωνική ανάπτυξη και την διατήρηση του περιβάλλοντος*. Είναι το κόστος που έρχεται ως εξωτερική επίδραση και επιβάρυνση.

Το κοινωνικό κόστος αποτέλεσε κύριο πεδίο για τους πολιτικούς χειρισμούς και ήταν ένα σημείο στο οποίο συχνά επικεντρωνόντουσαν οι νομικές ρυθμίσεις για την οικονομία, την παραγωγική διαδικασία και την κοινή ωφέλεια.

1.3 Το περιβαλλοντικό κόστος

Το περιβαλλοντικό κόστος από την αρχαιότητα αποτέλεσε ένα αναγνωρίσιμο κόστος και συνήθως συνοδευόταν με μια δαπάνη, για την κατασκευή ενός έργου *εξισορρόπησης των περιβαλλοντικών συνθηκών και προβλημάτων* που δημιουργούνται από τη μονομέρεια των ανθρώπινων δραστηριοτήτων.

Χαρακτηριστική περίπτωση είναι η δημιουργία του αποχετευτικού συστήματος της Ρώμης του Cloacca maxima, για

ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

την αντιμετώπιση των προβλημάτων της μόλυνσης και της ρύπανσης των νερών από τα ανθρώπινα απόβλητα και από τα λύματα της Ρώμης καθώς ήταν μια από τις μεγαλύτερες πόλεις της αρχαιότητας.

Το περιβαλλοντικό κόστος υπήρχε από την εποχή που οι άνθρωποι δημιούργησαν *μεσαίου και μεγάλου μεγέθους πόλεις καθώς με τη δόση της φύσης για πολεμικούς ή άλλους σκοπούς που περιόρισαν τη φέρουσα ικανότητά της.*

Το περιβαλλοντικό κόστος στον 20ο αιώνα αναγνωρίζεται με τη μορφή της αρχής ο *«ρουπαίνων πληρώνει»*, από το 1920 όταν ο Ρίγου πρότεινε για τη διαχείριση του προβλήματος της ρύπανσης στο Λονδίνο την εφαρμογή της αρχής ο *«ρουπαίνων πληρώνει»*.

Η πολιτική οικονομία μέσα από τη νεοκλασική θεώρηση αναγνώρισε το περιβαλλοντικό κόστος ως *εξωτερική επιβάρυνση* όπως χαρακτηριστικά φαίνεται στο πώς επιδρά, για παράδειγμα, η βιομηχανία απέναντι στη τουριστική ανάπτυξη και στις τουριστικές επιχειρήσεις που γειτνιάζουν μαζί της.

Το περιβαλλοντικό κόστος είναι όμως πιο *σύνθετο*.

Συνδέεται με το σύνολο της ζωής, με τη δομή και τις λειτουργίες της ζωής, που όμως δεν αποτιμώνται όμως από την αγορά και από την λογιστική τάξη πραγμάτων.

Η λογιστική αδυναμία μας να αποτιμήσουμε τη φύση και η αδιαφοροτότητα της αλλά ταυτόχρονα και η παραγωγική αλαζονεία που αναδεικνύεται μέσα από τις σύγχρονες τεχνολογικές επιτεύξεις, όπως αυτές της βιοτεχνολογίας, ενισχύουν το πρόβλημα της διαχείρισης του περιβαλλοντικού κόστους.

Σαν αντιστάθμισμα σ' αυτή την περιβαλλοντική αλαζονεία δημιουργούνται νέα εργαλεία για την *εσωτερίκευση* του περιβαλλοντικού κόστους στην κατεύθυνση του να συμπεριληφθεί κόστος αυτό στις τιμές της αγοράς, ώστε να αναπτυχθεί μέσα από την αγορά ένα σύστημα εκτίμησης των περιβαλλοντικών

ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

συνεπειών της παραγωγής και της κατανάλωσης και παράλληλα με την δημιουργία θεσμών πρόληψης και προστασίας.

1.4 Η κρίση της ανάπτυξης

Στον τομέα της θεωρίας η κρίση της ανάπτυξης αναδείχθηκε πρώτη φορά από τον Μάλθους, μέσα από την δημογραφική απαισιοδοξία και από τα ποσοτικά ζητήματα γύρω από τη φέρουσα ικανότητα για την οικονομική εκμετάλλευση της φύσης.

Ο Μάλθους δεν συμπεριέλαβε μόνο ποιοτικά, αλλά και ποσοτικά ζητήματα που αφορούν τη φέρουσα ικανότητα του οικοσυστήματος.

Πριν όμως από τον Μάλθους, είχαν υπάρξει πολλές κρίσεις και μεταβολές και *πάντα η ανάπτυξη αποδεικνυόταν σαν ένας κύκλος συνυφασμένος με στασιμότητα και κρίση.*

Αυτή η θεώρηση ενσωματώθηκε και στους κύκλους Κοντράτιεφ.

Μέχρι τον 20ο αιώνα δεν είχε διαφανεί η θεμελιώδης κρίση της ανάπτυξης, η κρίση που συνδέεται:

- 1) με την *απαξίωση της φύσης ως ανανεώσιμου οικονομικού πόρου* ε
- 2) με τους συντελεστές της παραγωγής που ήταν:
  - α) η εργασία
  - β) το κεφάλαιο,
  - γ) οι ανθρώπινοι πόροι.

Ακόμα δεν είχε διαφανεί ότι *η ανάπτυξη και η αγορά μπορούν να συμβαίνουν* – να λειτουργούν και *ενάντια στους σκοπούς τους* που αφορούν την ποιότητα της ζωής και την ευημερία των ανθρώπων και των κοινωνιών όπως επίσης και ότι οι ίδιοι οι άν-

ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

θρωποι μπορούν να λειτουργούν παράλογα ενάντια στους σκοπούς τους.

Οι ενδογενείς κρίσεις της ανάπτυξης έγιναν φανερές κυρίως με το μεγάλο κραχ και την κρίση του '29, αλλά η περιβαλλοντική κρίση της ανάπτυξης άρχισε να γίνεται ορατή στη δεκαετία του '60 -'70 και συγκεκριαλιώθηκε με ένα τρόπο διακηρυκτικό και πεσσιμιστικό στο βιβλίο της Ραχήλ Κάρσον, «Σιωπηλή Άνοιξη».

Έκτοτε η περιβαλλοντική κρίση της ανάπτυξης όλο και πιο πολύ έμπαινε στο στόχαστρο των πολιτικών και της διεπιστημονικής προσέγγισης μεταξύ οικολογικών και οικονομικών επιστημών.

1.5 Οικονομία και Άνθρωπος

Η δημιουργία «συνθηκών αναπτυγμένων οικονομιών», των κερτημένων δηλαδή της οικονομικής ανάπτυξης, σε συνδυασμό με τα αδιέξοδα και τις αντιφάσεις ξαναέφερε στη συζήτηση τις σχέσεις του ανθρώπου και της κοινωνίας με την οικονομία και τη φύση.

Η οικονομία μέχρι πρόσφατα ήταν αδιαπραγμάτευτο πεδίο καθώς δεν υπήρχε καμία ανάλυση για την αντίφαση μεταξύ μέσων και διακηρυγμένων σκοπών και στόχων.

Η πρώτη αμφισβήτηση ήρθε μέσα από πολιτικές εξελίξεις πριν από εκατονταετίες και στη συνέχεια με την σοσιαλιστική θεωρία και κριτική που αμφισβήτησε την συνάφεια των σκοπών και των μέσων του συστήματος της αγοράς, του ανταγωνισμού και της ιδιοκτησίας, σε σχέση με τον άνθρωπο και την κοινωνία.

Αυτή η αμφισβήτηση ενσωματώθηκε στον πολιτικό διάλογο και την πολιτική πρακτική για την οικονομία.

ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Τα ζητήματα αυτά ανακυκλώνονται χωρίς να θέτουν και ουσιαστικούς φραγμούς στο μοντέλο και τους στόχους της οικονομικής ανάπτυξης.

Ο θεμελιώδης αναστοχασμός για τη σχέση ανθρώπου και οικονομίας, μετά από την κρίση του υπαρκτού σοσιαλισμού αλλά και μέσα από το ρυθμιστικό μοντέλο του φιλελευθερισμού, μετατοπίστηκε στην περιβαλλοντική διάσταση και στη θεώρηση των επιπτώσεων των οικονομικών δραστηριοτήτων στο περιβάλλον και την ανθρώπινη υγεία.

1.6. Τα δικαιώματα του ανθρώπου & το νόημα της οικονομίας.

Η κρίση της ανάπτυξης και ο αναστοχασμός των σχέσεων ανθρώπου και οικονομίας συνδέθηκαν με τη θεώρηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου, όπως την κοινωνική και την ατομική συμμετοχή του ανθρώπου, στην εφαρμογή αυτών των δικαιωμάτων.

Ήδη από τον 19ο αιώνα ο Τζον Στιούαρτ Μιλλ θέτει το ζήτημα της ποιότητας ζωής και ο Μίσαν στην δεκαετία του '60-'70, μιλάει για το *δικαίωμα της ευζωίας* ξανά, όπως και για τους δείκτες της βιώσιμης ανάπτυξης.

Καταρχήν, σ' ένα μεγάλο βαθμό, το πεδίο του περιβάλλοντος είναι συνυφασμένο με *τα ελεύθερα αγαθά* όπως ο αέρας, και σε πολλές περιπτώσεις, όπως συμβαίνει και με το νερό, και βέβαια τα αγαθά που είναι σύνθετα όπως το τοπίο ή και με τα δημόσια αγαθά που λειτουργούν μέσα από τα δίκτυα της κοινής ωφέλειας καθώς *τα δημόσια αγαθά* αποτελούν *εγγυήσεις για το δικαίωμα του καθενός*, για την υποστήριξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου στην πράξη, μέσα στην κοινωνία και το περιβάλλον.

ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Μέσα στα δικαιώματα του ανθρώπου συμπεριλαμβάνεται και το δικαίωμα της ιδιοκτησίας το οποίο μέσα από τους οικονομικούς θεσμούς μπορεί να προσανατολιστεί με τρόπο επιβλαβή για το περιβάλλον.

Έτσι λοιπόν τα ανθρώπινα δικαιώματα συνδέθηκαν άρρηκτα με το μοντέλο ανάπτυξης αλλά και με τα αιτήματα για την αλλαγή αυτού του μοντέλου.

Το νόημα της οικονομίας και της ανάπτυξης εκλαμβάνεται σαν ο στόχος της ευημερίας και σαν η εγγύηση για την ασφάλεια της ζωής και της υγείας των ανθρώπων.

Τα δικαιώματα όπως έδειξε ο Τζ. Ρωλς πρέπει να τα δούμε με έναν αμερόληπτο τρόπο.

Δηλαδή δεν πρέπει να τα δούμε μέσα από τη διάσταση του προσωπικού συμφέροντος βραχυχρόνια, αλλά να τα δούμε κατανοημένα χρονικά στο παρόν και στο μέλλον και όχι να εξαντλήσουμε εμείς το περιβάλλον, για παράδειγμα, και να το στερήσουμε από τους επόμενους.

Ενισχύθηκε μέσα από την περιβαλλοντική θεώρηση των ζητημάτων της ανάπτυξης:

α) *η κοινωνική διάσταση του αγαθού της φύσης και των δικαιωμάτων του ανθρώπου, &*

β) *ενισχύθηκαν τα όρια στην οικονομική διάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και χρήσεων ώστε αυτές να μην είναι καταχρηστικές σε βάρος άλλων ανθρώπων, ώστε να μην δημιουργούν εξωτερικές επιβαρύνσεις και αρνητικό κλίμα για τα δικαιώματα των άλλων.*

Σε μήκος χρόνου άρχισε να αναπτύσσεται και η αντίληψη *θεμελιωδών δικαιωμάτων για τη φύση.*

Αυτή η αντίληψη δεν έχει ακόμα αποκτήσει μια συνταγματική κατοχύρωση, μέσα από διεθνή κείμενα, ή μέσα από εθνικά συντάγματα, αλλά είναι φανερό ότι αυτό το ρεύμα επηρεάζει την εξέλιξη και την εφαρμογή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Η οικολογία των δικαιωμάτων είναι μπροστά μας και αποτελεί μια πρόκληση για τον νομικό και κοινωνικό πολιτισμό του μέλλοντος.

Πάνω από τα δικαιώματα άρχισε να διαφαίνεται μια νέα αρχή, η «αρχή της βιωσιμότητας» του κόσμου, του ανθρώπινου πολιτισμού και της φύσης

Είναι μια αρχή χωρίς την οποία τα δικαιώματα θα χάσουν τη μελλοντική τους διάσταση και θα δημιουργήσουν καταστροφικές συγκρούσεις στην ιστορική εξέλιξη των πραγμάτων.

Αυτή η αρχή συνεπάγεται και την αρχή της προστασίας μέσω πρόληψης ως ελαχιστοποίησης του εξελικτικού και αναπτυξιακού ρίσκου.

2. Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑΣ

2.1 Τι είναι η βιωσιμότητα.

Στις τελευταίες δεκαετίες του 20ού αιώνα άρχισε να συζητιέται ο όρος «βιωσιμότητα».

Είναι ένας όρος που είναι συνδεδεμένος επίσης με τον όρο «αιφορία», έναν όρο της δασοπονικής επιστήμης, που λέει ότι οι εισροές και οι εκροές της βιομάζας που έχουμε σε ένα δασικό σύστημα πρέπει να είναι ποιοτικά και ποσοτικά ισοσκελισμένες, έτσι ώστε το οικοσύστημα να είναι ανανεώσιμο και βιώσιμο στο χρόνο.

Βιωσιμότητα

Η έννοια της βιωσιμότητας είναι πολύ ευρύτερη:

α) συνδέεται με τη *διατήρηση, τη σταθερότητα και τη δυναμική της ανανέωσης* ενός οργανισμού και ενός συστήματος.

β) *παραπέμπει* στο λειτουργικό δυναμικό ενός συστήματος, όπου το περιβάλλον παίζει ένα ρυθμιστικό ρόλο και αποτελεί, με την επίδρασή του, καθοριστικό παράγοντα για την βιωσιμότητα των μερών του.

Παράλληλα το ίδιο το περιβάλλον χαρακτηρίζεται από τη δική του βιωσιμότητα, δείχνοντας πόσο το ζήτημα της βιωσιμότητας είναι ζήτημα πολύπλοκων συστημάτων, σύμφωνα και με την θεωρία των πολύπλοκων ή περίπλοκων συστημάτων.

Η αρχή της βιωσιμότητας έχει δύο κλάδους:

1) Ο πρώτος κλάδος είναι ο **επιστημονικός**, που συνδέεται με τον λειτουργικό προσδιορισμό της έννοιας.

2) Ο δεύτερος κλάδος είναι ο **πολιτικός**, που συνδέεται με τις προσεγγίσεις ή τα μέτρα που απαιτούνται για την επίτευξη του στόχου της βιωσιμότητας.

ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Η επιστημονική αποτίμηση της βιωσιμότητας έχει και αυτή τρία πεδία:

(α) Το πρώτο πεδίο είναι το πεδίο της **βιωσιμότητας των έμβιων όντων και των περιβαλλοντικών συστημάτων**.

(β) Το δεύτερο πεδίο της βιωσιμότητας είναι το πεδίο **βιωσιμότητας των ανθρωπογενών συστημάτων**.

(γ) Το τρίτο πεδίο βιωσιμότητας είναι το πεδίο της **οικονομικής βιωσιμότητας** ή της βιωσιμότητας στο πεδίο της οικονομίας και της αγοράς, με τους όρους του ανταγωνισμού και των ρυθμιστικών κανόνων της.

Το πρώτο πεδίο βιωσιμότητας αναφέρεται στην βιωσιμότητα με τους όρους της φύσης. Αυτή η βιωσιμότητα ρυθμίζεται από:

i.- εσωτερικούς παράγοντες μέσα στη φύση, αλλά και από

ii.- εξωτερικούς, όπως είναι η τεχνολογική παρέμβαση του ανθρώπου σ' αυτήν.

Επίσης η βιωσιμότητα είναι αφενός μεν *ενδογενής* και αφετέρου *περιβαλλοντική*.

1. Οι ενδογενείς παράγοντες της βιωσιμότητας συνδέονται με το εσωτερικό περιβάλλον ενός έμβιου όντος ή ενός συστήματος,

2. οι περιβαλλοντικοί παράγοντες συνδέονται με την συμβιωτικότητα του και με την περιβαλλοντική δυναμική του οργανισμού του συστήματος.

Η βιωσιμότητα, τόσο η ενδογενής όσο και η περιβαλλοντική, επηρεάζεται καθολικά και καθοριστικά από την δυναμική:

α) της *εσωτερικής καινοτομίας* και

β) της *περιβαλλοντικής καινοτομίας*.

ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Η καινοτομία αυτή συνδέεται και με την εσωτερική ικανότητα και δυναμική, αλλά συνδέεται επίσης με την συμβιωτικότητα και την αξιοποίηση των περιβαλλοντικών συνθηκών και ευκαιριών.

Αντίστοιχα οι ίδιοι παράγοντες διέπουν και τη βιωσιμότητα των ανθρωπογενών συστημάτων, του κοινωνικού συνόλου κ.ο.κ.

Με τον ίδιο τρόπο προσδιορίζεται βέβαια η βιωσιμότητα στο οικονομικό πεδίο, στο πεδίο της αγοράς και της οικονομικής ανταγωνιστικότητας και δυναμικής.

Έτσι λοιπόν από την αρχή της βιωσιμότητας, που είναι μια αρχή λειτουργική για τα συστήματα αλλά και μια πολιτική αρχή ως δέσμευση στόχου για το μέλλον, οδηγούμαστε στην βιώσιμη ανάπτυξη, την οποία πρέπει να προσδιορίσουμε με βάση τα προηγούμενα.

Τι ακριβώς περιλαμβάνει η βιώσιμη ανάπτυξη;

2.2 Τι είναι η βιώσιμη ανάπτυξη

Το σύνδρομο της «ανάπτυξης για την ανάπτυξη» λειτουργεί σαν αυτοκαταστροφικό σύνδρομο, σαν αυτοκαταστροφική ανάπτυξη χωρίς ορίζοντες και μακρόπνοο μέλλον.

Τέτοιες εκτιμήσεις προκύπτουν, αν προσεγγίσουμε το πώς λειτουργεί η ανάπτυξη αφενός μεν απέναντι στους παραγωγικούς συντελεστές και τη φύση, αλλά και στο πεδίο της ίδιας της οικονομίας.

Για παράδειγμα, η κρίση του 1929 έδειξε χαρακτηριστικά ότι «η ανάπτυξη για την ανάπτυξη» ή «το κέρδος για το κέρδος» αποτελούν και υπονομευτές τελικά της ίδιας της καθαρά οικονομικά προτεινόμενης ανάπτυξης.

ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Εφ' όσον λοιπόν η βιωσιμότητα υποσικάζεται από την «άγρια» ανάπτυξη - και μιλάμε ακόμα και για την οικονομική βιωσιμότητα υπό ορισμένες συνθήκες - έγινε κατανοητό ότι πρέπει να αντικαταστήσουμε την ανάπτυξη, ως στόχο εύκολο και επικίνδυνο, με την βιώσιμη ανάπτυξη.

Η βιώσιμη ανάπτυξη έχει μέσα της ποιοτικές προδιαγραφές καθώς και εκτίμηση και αποτίμηση του μακροχρόνιου κόστους της ανάπτυξης.

Το μακροχρόνιο κοινωνικό και περιβαλλοντικό κόστος είναι στενά συνυφασμένο και με την ποιότητα ζωής.

Είναι συνυφασμένο με τη δέσμευση της ανάπτυξης ώστε να υπηρετεί τους στόχους για τους οποίους υπάρχει και επιδιώκεται.

Τί είναι όμως τελικά η βιώσιμη ανάπτυξη;

Αυτή μπορεί να προσδιοριστεί αφ' ενός μεν από τους στόχους που θέτει και αφ' ετέρου με δείκτες για τα αποτελέσματα που επιφέρει.

1.-Προσδιορισμός βιώσιμης ανάπτυξης ανάλογα με τους στόχους της.

(α) Πρωταρχικά είναι μια ανάπτυξη που δεν υποσικάζει την βιωσιμότητα της φύσης.

Δεν υποσικάζει δηλαδή την βιωσιμότητα και την **αειφορία του περιβάλλοντος**, των φυσικών πόρων και αγαθών.

(β) Κατά δεύτερο λόγο η βιώσιμη ανάπτυξη είναι η ανάπτυξη που είναι **κοινωνικά βιώσιμη**.

Είναι δηλαδή συμβατή με κοινωνικούς στόχους, με τον κοινωνικό χαρακτήρα της ευημερίας, με την ποιότητα της ζω-

ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

ής των ανθρώπων και με την επίτευξη τελικά των στόχων της ανάπτυξης, καθότι η ανάπτυξη παραμένει διαρκώς ένα μέσον για κάποιους στόχους.

(γ) Κατά τρίτο λόγο η βιώσιμη ανάπτυξη είναι **οικονομικά βιώσιμη** ανάπτυξη, δηλαδή επιδιώκει τη βιωσιμότητα των οικονομικών δραστηριοτήτων συνολικά και επί μέρους.

Αυτή η διακήρυξη για το τρίπτυχο της βιωσιμότητας αποτελεί τόσο μια οικουμενική κατάκτηση, όσο και μια κατάκτηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης ύστερα από την *Διακήρυξη του Ρίο* και τα αποτελέσματα της *Διακυβερνητικής της Λισσαβόνας*.

2.-Προσδιορισμός της βιώσιμης ανάπτυξης ανάλογα με τα αποτελέσματά της.

Δεν αρκεί να προσδιορίσουμε την βιώσιμη ανάπτυξη μέσα από τους στόχους της. Χρειάζεται να προσδιορίσουμε τη βιώσιμη ανάπτυξη και μέσα από:

α) δείκτες αειφορίας,

β) δείκτες βιωσιμότητας και

γ) δείκτες ποιότητας ζωής, όπως είχε προτείνει μεταξύ άλλων ο Mishan.

Για παράδειγμα, είναι φανερό ότι η βιώσιμη ανάπτυξη και η βιωσιμότητα της ανάπτυξης πρέπει να αποτιμηθούν:

α) στο πεδίο της υγείας των ανθρώπων &

β) στο πεδίο της προστασίας του περιβάλλοντος με συγκεκριμένες αξιολογήσεις.

Με όρους που:

α). να αναδεικνύουν τελικά την προστασία της βιοποικιλότητας,

β). την αισθητική του περιβάλλοντος και

γ). επίσης την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς και της ποιότητας της ζωής.

ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

2.3 : Οι ανθρώπινοι και περιβαλλοντικοί δείκτες της βιώσιμης ανάπτυξης

Θα κατανοήσουμε τη βιώσιμη ανάπτυξη, αν μπορέσουμε να ποσοτικοποιήσουμε τα ζητήματα που συνδέονται με αυτήν, σε συνάρτηση με την ποιότητα του περιβάλλοντος και την ποιότητα ζωής.

Γι' αυτό χρειάζεται να δούμε πώς αναπτύσσεται το μοντέλο της βιώσιμης ανάπτυξης.

Θα διαιρέσουμε την παρακολούθηση του μοντέλου της βιώσιμης ανάπτυξης σε τέσσερις κύκλους ή φάσεις.

ΔΙΑΣΥΝΔΕΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ ΤΗΣ ΠΡΑΣΙΝΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ & ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

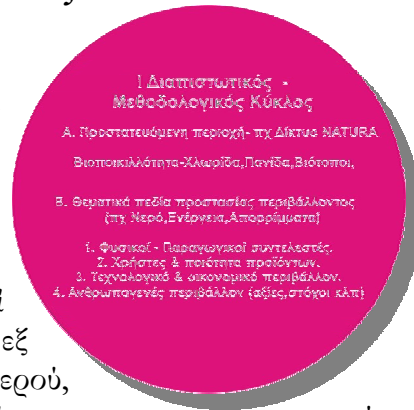
Νομικά και πολιτικά στάδια ωρίμανσης της περιβαλλοντικής διακυβέρνησης

ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Ο πρώτος κύκλος είναι ο *Κύκλος των Διαπιστώσεων και των πρώτων κατευθύνσεων*.

Για παράδειγμα, διαπιστώνεται η απειλή για το περιβάλλον σαν οικοσύστημα και βιότοπο, η απειλή για την βιοποικιλότητα ή διαπιστώνεται ότι οι φυσικοί πόροι βρίσκονται σε κίνδυνο εξ αιτίας των προβλημάτων του νερού, του προβλήματος της διαχείρισης της ενέργειας, ή των κλιματικών αλλαγών. Αυτή η διαπίστωση γίνεται με την λειτουργική γνώση για το πώς λειτουργούν τα συστήματα του περιβάλλοντος και της φύσης.

Αυτό μας οδηγεί στην εκτίμηση πολιτικών και επιστημονικών μεθόδων διαχείρισης.

Έτσι για παράδειγμα, μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση θεσμοθετήθηκαν οι προστατευόμενες περιοχές με το δίκτυο «natura».

Αυτό έγινε με την εστίαση στους βιότοπους-οικότοπους και στην απειλούμενη-προστατευόμενη βιοποικιλότητα.

Επιπλέον αναπτύχθηκαν και τα θεματικά πεδία προστασίας του περιβάλλοντος, όπως αυτά συνδέονται με το νερό, με την ενέργεια, την διαχείριση των απορριμμάτων και την ανακύκλωση κτλ.

Σε κάποιες περιπτώσεις, όπως με την Οδηγία – εστίαση (έμφαση) στα δάση, υπάρχει μια σύγκλιση της πολιτικής για την προστασία της βιοποικιλότητας με τις θεματικές πολιτικές

ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

προστασίας του περιβάλλοντος μαζί με την εν γένει πολιτική προστασία.

Είναι φανερό επίσης η διασύνδεση της προστασίας της βιοποικιλότητας με την Οδηγία του Νερού, καθώς το νερό παίζει ζωτικό ρόλο στις περιοχές natura.

Εδώ λοιπόν ποσοτικοποιούνται καταγραφές που συνδέονται με τη φύση, με την κατάσταση του φυσικού περιβάλλοντος. Οι ίδιοι παράγοντες ποσοτικοποιούνται και σαν φυσικοί παραγωγικοί συντελεστές.

Στις καταγραφές αυτές συμπεριλαμβάνονται:

(α) *Η χρήση και η ποιότητα των προϊόντων, ο κύκλος ζωής τους.*

(β) *Το τεχνολογικό και το οικονομικό περιβάλλον και η λειτουργία τους σε σχέση με την προστασία της φύσης με τα θεματικά πεδία της.*

(γ) *Το ανθρωπογενές περιβάλλον με τις αξίες, τους στόχους, και τα περιεχόμενά του.*

Ακόμη αναδεικνύεται η συνθετότητα όλων των ζητημάτων που ανάγονται στο εσωτερικό και στο εξωτερικό περιβάλλον, τον άνθρωπο και τη φύση.

Σ' αυτόν τον κύκλο έχουμε μια σύγκλιση της πολιτικής και της επιστημονικής προσέγγισης, είναι ο κόκκινος ή ερυθρός κύκλος, ο κύκλος δηλαδή που συνδέεται με τον συναγερμό μπροστά σε μια κατάσταση που αποτιμάται και αξιολογείται.

Ταυτόχρονα είναι και ένας κύκλος της δημόσιας επιθυμίας και δημόσιας δέσμευσης σε στόχους που και αυτοί ποσοτικοποιούνται π.χ. για την διατήρηση της βιοποικιλότητας, την προστασία των νερών, την αιφορική διαχείριση της ενέργειας κ.ο.κ.

Έχουμε δηλαδή εδώ μια πρώτη ομάδα δεικτών βιωσιμότητας, οι οποίοι περιλαμβάνουν αποτίμηση αφ' ενός μεν των

ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

επιδράσεων και των καταστάσεων και αφ' ετέρου της επίτευξης των στόχων.

Οι στόχοι αυτοί επίσης πρέπει να ποσοτικοποιηθούν σε όλα τα ζητήματα που συνδέονται με την ποιότητα της ζωής και του περιβάλλοντος.

Ο δεύτερος κύκλος ακολουθεί τον προηγούμενο και είναι **μεγαλύτερης επιστημονικής εξειδίκευσης.**

Έτσι για παράδειγμα γίνεται στην περίπτωση των προστατευόμενων περιοχών και της βιοποικιλότητας με τα:

Σχέδια Διαχείρισης,
Τις Ειδικές Περιβαλλοντικές

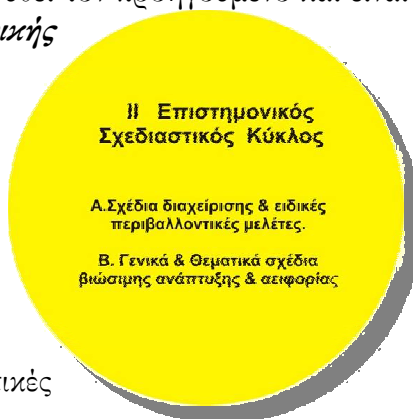
Μελέτες, και τα

Συστήματα Επιστημονικής Παρακολούθησης ή αντίστοιχα στα θεματικά πεδία με γενικά και ειδικά θεματικά σχέδια βιώσιμης ανάπτυξης και αειφορίας για το νερό, την ενέργεια, τη διαχείριση των απορριμμάτων κ.ο.κ.

Εδώ ακριβώς λειτουργούν και στοχεύουν οι καινοτομίες που συνδέονται με την ανακύκλωση και ανάκτηση των προϊόντων,

με την ελαχιστοποίηση της υπολειμματικότητάς τους,
με τον κύκλο ζωής των προϊόντων και

με κάθε τι που θα μπορούσε τελικά να συνδεθεί με τις δεσμεύσεις της οικονομίας για την ποιότητα της ζωής και του περιβάλλοντος.

ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Στον κύκλο αυτό δεσπόζει το χρώμα ή το ύφος της γνώσης, της επιστημονικής ανάλυσης και εκτίμησης, ώστε να έχουμε αντικειμενικότητα για την προσέγγιση των στόχων. Είναι ο κίτρινος κύκλος.

Στον κύκλο αυτό είμαστε ελεύθεροι από την μικράς πνοής πολιτική, ελεύθεροι από την δέσμευση του σχεδιασμού στη βάση του πολιτικού κόστους.

Έτσι παράγεται ένα εργαλείο για την πολιτική και ένα ρυθμιστικό πλαίσιο που συμπεριλαμβάνει μακρόπνοους σχεδιασμούς και στόχους.

Ο τρίτος κύκλος είναι ο **διοικητικός κύκλος**.

Επειδή στον προηγούμενο κύκλο διαμορφώνεται το κύριο σώμα των δεικτών της αειφορίας και επειδή αυτοί οι δείκτες πρέπει να εφαρμοστούν, πρέπει να ακολουθήσει ο διοικητικός κύκλος. Σ' αυτόν αναλαμβάνεται η δέσμευση και διαμορφώνεται ο φορέας για την υλοποίηση των επιστημονικών σχεδιασμών.

Εδώ αναδεικνύονται δείκτες που συνδέονται με τις καλές πρακτικές, δείκτες που συνδέονται με την ποιότητα της διοίκησης για την βιώσιμη ανάπτυξη και την βιωσιμότητα.

Σ' αυτό τον κύκλο συμπεριλαμβάνονται οι δείκτες που συνδέονται με την αποτελεσματικότητα και την αξιοπιστία,

ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

καθώς και οι δείκτες που συνδέονται με τη διοίκηση και τη διαχείριση.

Έχουμε *δύο κατηγορίες δεικτών*.

1) Δείκτες που συνδέονται με τους διαχειριστικούς φορείς & τις συμβάσεις διαχείρισης για προστατευόμενες περιοχές όπως και για την προστασία της βιοποικιλότητας και

2) Δείκτες σχετικούς με όργανα και φορείς περιβαλλοντικού και χωροταξικού σχεδιασμού, αποφάσεων και εφαρμογών στη βάση του συνολικού συστήματος της αειφορίας.

Έχουμε έτσι και την δεύτερη κατηγορία φορέων.

Αυτοί είναι εκείνοι που συνδέονται με την τήρηση των δεσμεύσεων, όπως για παράδειγμα αυτών που απορρέουν από την συνθήκη του Κιότο για τις εκπομπές αερίων ή για την τήρηση όρων από άλλες συνθήκες ή στοχεύσεις όπως στην περίπτωση της ολοκληρωμένης πολιτικής για την ανακύκλωση, την ανάκτηση και την ποιότητα των υλικών και των προϊόντων.

Ο κύκλος αυτός είναι ο κυανούς ή μπλε κύκλος.

Είναι ο κύκλος που αποτελεί το πεδίο συναίνεσης, το οποίο εκφράζεται με καλές πρακτικές, με διοικητική και λειτουργική αποδοχή της προστασίας του περιβάλλοντος και της βιώσιμης ανάπτυξης.

Η επιτυχία βέβαια αυτού του κύκλου εξαρτάται σε πολύ μεγάλο βαθμό από την ολοκλήρωση της βιώσιμης ανάπτυξης που συνδέεται με τον επόμενο κύκλο, τον τέταρτο.

ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Ο τέταρτος κύκλος είναι ο *οικονομικός και κοινωνικός κύκλος*, ο κύκλος των προωθητικών πολιτικών και πρακτικών. Είναι ο *πράσινος κύκλος*.

Ο κύκλος αυτός περιλαμβάνει βασικά όλη τη δυναμική που αναπτύσσεται γύρω από την πολιτισμική και πολύπλευρη ενσωμάτωση της αρχής και της πολιτικής της βιωσιμότητας, της αειφορίας και της προστασίας του περιβάλλοντος.

Σ' αυτή τη φάση η προστασία του περιβάλλοντος και η ποιότητα της ζωής γίνονται θέμα του καθενός, γίνονται θέμα της κοινωνίας και φυσικά της οικονομίας.

Φεύγουμε έτσι από τα στενά πλαίσια της τήρησης του νόμου και περνάμε στην πολιτισμική και οικονομική ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής διακυβέρνησης στην καθημερινότητα και στην οικονομική αγορά.

Αν θέλουμε να περιγράψουμε ολοκληρωμένα τη φάση αυτού του κύκλου, μπορούμε να του δώσουμε τον τίτλο της *γενικής και τοπικής συστημικής ανάπτυξης και ανάδειξης της ταυτότητας ενός τόπου* σε όλες τις κλίμακες μεγέθους.

Το «σκέφου παγκόσμια και δράσε τοπικά» κατασταλάζει με πληρότητα σ' αυτόν τον κύκλο.

ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Αξίζει όμως εδώ να σημειώσουμε ότι η συστημική ανάπτυξη ταυτότητας και η ανάδειξή της είναι συνυφασμένη τελικά με τις ιδιαιτερότητες, με τις ανάγκες και με τους τρόπους που είναι οικείοι και λειτουργικά ορθοί σε ένα τόπο.

Εδώ συνεκτιμώνται πλέον με γόνιμο τρόπο όλες οι συστημικές όψεις, όπως τις αντιμετωπίσαμε στην προσπάθεια ορισμού του περιβάλλοντος και της βιωσιμότητας.

Γίνεται επένδυση στην ποιότητα και στη φέρουσα ικανότητα, και έτσι δημιουργούνται προστιθέμενες αξίες για το περιβάλλον, την ποιότητα της ζωής και την ανάπτυξη.

Θεμελιώνεται μια δυναμική που βασίζεται στην τοπική καινοτομία, την αξιοποίηση του συγκριτικού πλεονεκτήματος και την διαφοροποίηση του προϊόντος.

Στο σημείο αυτό καθοριστικής σημασίας είναι η ανάπτυξη των εθελοντικών συστημάτων και των αμφίδρομων και πολύπλευρων καλών πρακτικών.

Πώς όμως γίνεται αυτό; Πρωταρχικά υπάρχει ένα μοντέλο διαβούλευσης για την ατζέντα και δράση 21.

Στο μοντέλο αυτό η τοπική κοινωνία, οι φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης, οι μη κυβερνητικές οργανώσεις και η πλειάδα των εκφραστών των «κύριων ομάδων» (όπως λέγονται στην διακήρυξη του Ρίο), συμμετέχουν με δημοκρατικές αλλά και με αποτελεσματικές διαδικασίες στο σχεδιασμό και στις πρωτοβουλίες υλοποίησης του σχεδιασμού.

Τι έχουν όμως να αντιμετωπίσουν, ποια είναι τα βασικά προβλήματα, πάνω στα οποία αναδεικνύονται σαν σημαντικοί οι δείκτες της βιώσιμης ανάπτυξης;

Εδώ θα αναγκαστούμε να αναφέρουμε σύντομα τον όρο **«εξωτερικές επιδράσεις, οικονομίες ή επιβαρύνσεις»**,

ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

2.4 Εξωτερικές επιδράσεις, οικονομικές ή επιβαρύνσεις

Αυτός ο όρος αναδεικνύει τη συνθετότητα των ζητημάτων της ανάπτυξης και της οικονομικής δραστηριότητας, την ένταση και την ποιότητα των αλληλεπιδράσεων μεταξύ των συστημάτων, οικονομικών ή άλλων.

Αναδεικνύει επίσης αυτός ο όρος τη στρέβλωση ή την ποιοτική δυναμική των αγορών, τον ποιοτικό προσανατολισμό τους.

Μέσα στις αγορές λειτουργούν τελικά δείκτες προσανατολισμού που αναδεικνύονται και ως δείκτες προσανατολισμού στην ποιότητα της ζωής και στην πραγματική ευημερία.

Μέσα στο μοντέλο της ανάπτυξης υπάρχουν κοινωνικές, περιβαλλοντικές και λειτουργικές στρεβλώσεις. Η ίδια η αγορά λειτουργεί υπό το βάρος τέτοιων στρεβλώσεων.

Ταυτόχρονα όλη αυτή η ανάλυση στηρίζεται στην ανάγκη της κοινωνίας, του ανθρώπου αλλά και της ζωής, μέσα στη φύση, να ανακτήσει την ποιότητά της και την υγεία της.

Η κοινή ωφέλεια και τα δίκτυά της αποτελούν ένα δείκτη βιώσιμης ανάπτυξης.

Ζωτική είναι η ανάγκη των δημόσιων, των ελεύθερων και αδιαίρετων αγαθών που έχουν έναν μερισματικό χαρακτήρα, που συνδέονται δηλαδή με τον κοινωνικό μερισμό τους.

Μέσα στα μοντέλα εκτίμησης και τους δείκτες πρέπει να συμπεριλάβουμε:

1. τον εθελοντισμό,
2. την κοινωνική οικονομία ,
3. τους κύκλους εταιρικής και κοινωνικής ευθύνης,
4. τις εθελοντικές συμφωνίες και δεσμεύσεις που αναδεικνύουν τελικά την πρωτοβουλιακή κατάκτηση και κατεύθυνση προς τη βιωσιμότητα και την βιώσιμη ανάπτυξη.

ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Όλα αυτά πρέπει να συνυφανθούν με την διατήρηση κάποιων οικονομικών μεγεθών ή καλύτερα, με την αποσύνδεση της ευημερίας από τις υλικές ροές, την υπολειμματικότητα της οικονομικής παραγωγής και κατανάλωσης και την επιβάρυνση του περιβάλλοντος.

Η βιωσιμότητα συνδέεται αφενός μεν με:

- την *φέρουσα ικανότητα* και αφετέρου
- με την *αποσύνδεση των οικονομικών δράσεων από την υπολειμματικότητα και τον υλικό χαρακτήρα των οικονομικών προϊόντων.*

Η βιώσιμη ανάπτυξη σαφώς κατευθύνεται σε πιο άυλες μορφές παραγωγής, προς την ποσοτική ελαχιστοποίηση και ποιοτική βελτίωση του ρόλου των υλικών υποπροϊόντων και δράσεων, ενώ παράλληλα στοχεύει στη διατήρηση των οικονομικών μεγεθών και της ευημερίας.

Σ' αυτή την κατεύθυνση στοχεύει τελικά η καινοτομία και η έρευνα για νέα υλικά ή για μια οικονομία που θα συντίθεται όλο και πιο πολύ από δίκτυα και νέες υπηρεσίες.

Για παράδειγμα η κοινωνία της πληροφορίας ελαχιστοποιεί τις ανάγκες μας σε χρήση εντύπων, σε υλικά που προέρχονται από το ξύλο ή από συνθετικά προϊόντα, επίσης ελαχιστοποιεί τις συγκοινωνιακές ανάγκες μας.

Δυστυχώς όμως είναι επίσης φανερό ότι η μεγέθυνση των καταναλωτικών αναγκών και στόχων, αλλά και οι νέες προοπτικές για απασχόληση όπως και οι τεχνολογικές εφαρμογές ανοίγουν ταυτόχρονα νέα πεδία:

α. για κατανάλωση, β. για παραγωγή και γ. χρήση υλικών που *επιδρούν αρνητικά ή θετικά στο περιβάλλον* και μας οδηγούν τελικά σ' ένα αρνητικό ή θετικό ισοζύγιο για την βιωσιμότητα.

ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Τοπική Ατζέντα 21, τοπικές κοινωνίες και ΜΜΕ

(Τοπικά Παρατηρητήρια Περιβάλλοντος και διαχειριστική προσαρμογή αειφόρου ανάπτυξης).

Η τοπική ατζέντα 21 αναδεικνύει τον ρόλο των τοπικών κοινωνιών στη βάση των οικουμενικών περιβαλλοντικών ζητημάτων μέσα από τα προβλήματα του τοπικού περιβάλλοντος και τη διαχείρισή τους.

Ο ρόλος των τοπικών κοινωνιών είναι καθοριστικός για τη διαχείριση των περιβαλλοντικών ζητημάτων μέσα από τη θεσμοθέτηση των αρμοδιοτήτων της τοπικής αυτοδιοίκησης και μέσα από την κατά περίπτωση έκφραση των τοπικών κοινωνιών για τα περιβαλλοντικά ζητήματα της περιοχής τους.

Στη διαμόρφωση του κλίματος διαχείρισης των τοπικών περιβαλλοντικών ζητημάτων είναι καθοριστικός και διαμεσολαβητικός ο ρόλος των ΜΜΕ.

Τα ΜΜΕ επηρεάζουν την τοπική κοινή γνώμη, την ευαισθητοποιούν και την αναδεικνύουν.

Συχνά τα ΜΜΕ τοπικά, περιφερειακά ή εθνικά εκφράζουν επί μέρους προσεγγίσεις για το περιβάλλον και όχι μια ολοκληρωμένη και αμερόληπτη άποψη.

Το πρόβλημα αυτό για να αντιμετωπιστεί, απαιτεί κατάρτιση των εργαζομένων στα ΜΜΕ για θέματα περιβάλλοντος και διαμόρφωση ενός συστήματος κοινωνικής περιβαλλοντικής ευθύνης για τα ίδια τα ΜΜΕ.

Παράλληλα, ανάλογος αλλά πιο εστιασμένος είναι ο ρόλος των περιβαλλοντικών και οικολογικών ΜΚΟ.

Καταλήγουμε έτσι σε μια άποψη-πρόταση για την ωρίμανση της τοπικής ατζέντα 21 σε σχέση με τις τοπικές κοινωνίες:

ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Πρωταρχικά θα σταθούμε στις πολιτικές και επικοινωνιακές υποδομές που πρέπει να συμπεριλαμβάνει ένα σύστημα καλής τοπικής περιβαλλοντικής διακυβέρνησης με διαδοχικά βήματα.

Σύστημα προώθησης πολιτικών βιώσιμης ανάπτυξης

Α.- Τη δημιουργία **τοπικού δικτύου των «κυρίων ομάδων»**, ατζέντα και δράση 21.

Β.- Την **ανάπτυξη της τοπικής εθελοντικής εταιρικής κοινωνικής ευθύνης** για το περιβάλλον. Μέσα σε αυτή την ευθύνη μπορούν και πρέπει να συμμετέχουν όλοι οι παράγοντες ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης και αυτό καλύπτει και τα Μ.Μ.Ε.

Γ.- Τη δημιουργία **ενός τοπικού παρατηρητηρίου βιώσιμης ανάπτυξης** και προστασίας της φύσης.

Το παρατηρητήριο αυτό θα χρησιμοποιείται τόσο για τη φύση όσο και για τα ανθρωπογενή συστήματα, σαν αφετηρία για ένα σύστημα επιστημονικής παρακολούθησης & σαν κέντρο αναφοράς όλων των κυρίων ομάδων.

Δ.- Τη **διαμόρφωση ενός τοπικού σχεδίου βιώσιμης ανάπτυξης** και περιβαλλοντικής διαχείρισης.

Είναι φανερό ότι δεν αρκεί η λειτουργία ενός παρατηρητηρίου και ενός κέντρου αναφοράς, αλλά χρειάζεται και μια πιο ενεργητική προσέγγιση που να περιλαμβάνει το σχεδιασμό και το όραμα.

Αυτό το σχέδιο θα είναι βασισμένο σε αυτό που αναφέραμε προηγουμένως ως ένα σύστημα ανάπτυξης και ανάδειξης της τοπικής ταυτότητας.

Η τοπικότητα και η ταυτότητα παίζουν σημαντικό ρόλο στην βιώσιμη ανάπτυξη, στην εναρμόνιση, και στην ομαλή συνέχεια και την δυναμική της μέσα σε ένα συγκεκριμένο περιβάλλον.

ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Ε.- Την *αντιμετώπιση των εμποδίων*, των κρίσεων, των παλινδρομήσεων και τελικά των αναχρονισμών που συνδέονται με την ασυνεννοησία και το έλλειμμα επικοινωνίας.

Μέσα σ' αυτό το έλλειμμα της επικοινωνίας παγιδεύονται ζητήματα τόσο του περιβάλλοντος όσο και της ανάπτυξης.

Είναι το στάδιο για τη διαχείριση του πολιτικού κόστους και των επικοινωνιακών κρίσεων, των κρίσεων για τις οποίες πολύ συχνά έχουν την ευθύνη ανεύθυνες πολιτικές και παρεξηγήσεις.

Οι παρεξηγήσεις αυτές οφείλονται σε άγνοια και οργανωμένα συμφέροντα που αισθάνονται ότι απειλούνται από την εφαρμογή ενός σχεδίου βιώσιμης ανάπτυξης.

ΣΤ.- Την *ανταλλαγή της εμπειρίας και την συγκριτική ανάλυση* και προσέγγιση.

Με την συνεργασία κάθε τόπος -και αυτό είναι θεμελιώδες στην συστημική διαχείριση- πρέπει και μπορεί να οργανώσει την ανταλλαγή των εμπειριών του και να διευρύνει την μαθησιακή του ικανότητα, ξεπερνώντας την απομόνωση και τον τοπικισμό.

Σ'αυτό το βήμα είναι αναγκαία η καινοτομία αλλά και η έμπνευση από άλλα συγκεκριμένα παραδείγματα.

Οι ανοικτοί ορίζοντες της εμπειρίας είναι σημαντικοί για όσους ακριβώς σκοπεύουν να δράσουν για το περιβάλλον και τη φύση.

Αυτό ισχύει βέβαια και για οικονομικές δραστηριότητες, για την πράσινη επιχειρηματικότητα και την απασχόληση στον τομέα του περιβάλλοντος.

Ζ.- Την *εφαρμογή των νόμων, την καλή διοίκηση*, την θετική πολιτική που εξελίσσει τα ζητήματα ακόμη και τους νόμους και τις πρακτικές.

ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Η αξιοπιστία και η επιτυχία για την τοπική ανάπτυξη της πράσινης διακυβέρνησης, της πράσινης οικονομίας και αγοράς προϋποθέτει υποδομές και θεσμούς που συνδέονται με την καλή λειτουργία των υπηρεσιών και της δημόσιας διοίκησης. Για την νομιμότητα στον τομέα του περιβάλλοντος σημαντικό ρόλος είναι ο ρόλος των ΜΜΕ και των ΜΚΟ.

Αυτά τα επτά στάδια λοιπόν αποτελούν την ολοκληρωμένη πολιτική υποδομή για την βιώσιμη ανάπτυξη.

Σ'αυτή την πολιτική υποδομή υπάρχουν επί μέρους θεματικές πολιτικές όπως η πολιτική των δικτύων κοινής ωφέλειας, οι πολιτικές που συνδέονται με την εφαρμογή ευρωπαϊκών οδηγιών όπως της οδηγίας 60 /2000 για τις λεκάνες απορροής των νερών κ.ο.κ.

Υποδομές & Δικτυώσεις

Είναι απ'την αρχή φανερό ότι καθοριστικό ρόλο έχει για την ανάπτυξη των πολιτικών υποδομών η αναγνώριση και αποδοχή του ρόλου των «κυρίων ομάδων», και η καλή λειτουργία του δημόσιου τομέα και των δικτυώσεων κοινής ωφέλειας, στις οποίες πρέπει να συμπεριλάβουμε και τις άυλες δικτυώσεις.

Στις άυλες δικτυώσεις περιλαμβάνεται βέβαια ένα μέρος των διαδικασιών εκπαίδευσης και κατάρτισης του ανθρώπινου δυναμικού όπως και η ανάπτυξη θεσμών υποστηρικτικών στην κοινωνική οικονομία και τον εθελοντισμό.

Οι δικτυώσεις αυτές λειτουργούν έτσι ώστε οι απαιτούμενες κοινωνικές, περιβαλλοντικές και πολιτιστικές δεξιότητες να είναι διαθέσιμες για την προαγωγή της βιώσιμης ανάπτυξης μέσα από τον άνθρωπο και την εργασία ως παραγωγικό συντελεστή της βιώσιμης ανάπτυξης και της αειφορικής διαχείρισης.

Στον οικονομικό τομέα οι υποδομές διακρίνονται σε δύο κατηγορίες, δηλαδή είναι:

ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

1) Υποδομές που *συνδέονται με τη διαχείριση της παραγωγής και της κατανάλωσης* ως διαδικασίας και ως παραγόμενων και καταναλωνόμενων προϊόντων και

2) Υποδομές για τις *θεσμικές ρυθμίσεις και παρεμβάσεις στην αγορά*, ώστε τελικά να συνεκτιμάται και να ανακτάται το περιβαλλοντικό κοινωνικό και μακροχρόνιο κόστος, για να υπάρχει αειφορική διαχείριση και κατεύθυνση των εξωτερικών επιδράσεων.

Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό και αποτελεί ίσως ένα από τα πιο δύσκολα πεδία για τη δημιουργική και βιώσιμη αλληλεπίδραση μεταξύ πολιτικής και οικονομικής διακυβέρνησης και αγοράς.

Στην πρώτη κατηγορία των οικονομικών υποδομών της βιώσιμης ανάπτυξης έχουμε δύο υποκατηγορίες:

η πρώτη υποκατηγορία συνδέεται με την *τεχνολογία* ως καθοριστικό παράγοντα διαχείρισης της βιωσιμότητας των οικονομικών δράσεων και

η δεύτερη υποκατηγορία συνδέεται με το *σύστημα διοίκησης* των οικονομικών δράσεων του δημόσιου, του ιδιωτικού και του κοινωνικού τομέα, καθώς επίσης του πρωτογενούς, δευτερογενούς και τριτογενούς τομέα.

Η βιώσιμη ανάπτυξη προσδιορίζει σε ένα μεγάλο βαθμό την ποιότητα ζωής, αν και δεν αποτελεί το απόλυτο μέτρο της.

Αποτελεί όμως μία προϋπόθεση. Έτσι οι υποδομές της βιώσιμης ανάπτυξης είναι λειτουργικές και αναγκαίες για την ποιότητα της ζωής. Δεν είναι όμως ικανές και επαρκείς.

Οι δείκτες της ποιότητας ζωής με τους δείκτες της βιώσιμης ανάπτυξης δεν είναι ταυτόσημοι, όμως συνδέονται και συνεργούν στην εκτίμηση της κατάστασης.

Θα μπορούσαμε να προσδιορίσουμε τη σχέση βιώσιμης ανάπτυξης και ποιότητας ζωής λέγοντας πως η βιώσιμη ανά-

ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

πτυξη διαμορφώνει τις υποδομές για την ποιότητα της ζωής και συνοδοιπορεί μαζί της.

Χωρίς βιώσιμη ανάπτυξη η ποιότητα ζωής δεν είναι δυνητικά κοινό κτήμα, αλλά είναι μία εξαίρεση του κανόνα - και είναι υπό ένα διαρκές καθεστώς διακύβευσης, σε μια κατάσταση αβεβαιότητας, - όταν και αν υπάρχει.

Η ποιότητα της ζωής δεν μπορεί να σταθεί μακροχρόνια χωρίς τη βιώσιμη ανάπτυξη. Ωστόσο όμως υπάρχουν κριτήρια προσδιορισμού της ποιοτικής ζωής πέραν αυτών της βιώσιμης ανάπτυξης.

2.5 Υποκειμενικοί και αντικειμενικοί όροι της ποιότητας ζωής

Η ζωή, όπως ακριβώς συνδέεται με την ανθρώπινη προσωπικότητα, αναδεικνύεται μέσα και από τους εσωτερικούς ορίζοντες της. Η ζωή εφοδιάζει τον άνθρωπο με υποκειμενικές δυναμικές που ρυθμίζουν την δυνατότητα για ευτυχία, παράλληλα με τις κοινωνικές προοπτικές της ευημερίας.

Η ευημερία προσδιορίζεται κυρίως από εξωτερικούς και περιβαλλοντικούς παράγοντες, ενώ η ευτυχία αποτελεί το πεδίο σύγκλισης αυτών των παραγόντων με τα υποκειμενικά χαρακτηριστικά και τις εσωτερικές δυνατότητες και ανάγκες του ανθρώπου.

Είναι φανερό ότι η ευτυχία δεν ταυτίζεται απολύτως με την ευημερία. Με τους όρους αυτούς, η ποιότητα της ζωής περιλαμβάνει και υποκειμενικούς δείκτες ή κριτήρια που θέτει ο καθένας αξιολογώντας τη ζωή του και τις συνθήκες της.

Οι **υποκειμενικοί όροι** της ποιότητας της ζωής έχουν ευρύτητα φάσματος, ξεινούν από τους, αυστηρά **ενδοϋποκειμε-**

ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

νικούς και φτάνουν ως τους **διϋποκειμενικούς** και κοινωνικούς όρους, που συνδέονται με την επικοινωνία και τις ανθρώπινες και οικολογικές σχέσεις.

Όλη η «πυραμίδα της επικοινωνίας» παίζει ένα σημαντικό ρόλο στην διαμόρφωση της ποιότητας της ζωής, στην διαπαιδαγώγηση του ανθρώπου, στον ορισμό & στην βίωση της ποιότητας της ζωής και στην δημιουργία της.

Έχει ακόμη ένα σημαντικό ρόλο στην διαμόρφωση των συνθηκών της ποιότητας της ζωής και όχι μόνο.

Λειτουργεί καθοριστικά για την ικανότητα του ανθρώπου να δημιουργήσει την ποιότητα της ζωής ή να την βιώσει.

Έτσι λοιπόν στους **υποκειμενικούς παράγοντες** έχουμε τους

- α. ενδοϋποκειμενικούς, τους
- β. διϋποκειμενικούς και τους
- γ. ευρύτερα επικοινωνιακούς και κοινωνικούς παράγοντες, που συνθέτουν τους υποκειμενικούς όρους της ποιότητας ζωής.

Οι **αντικειμενικοί όροι** της ποιότητας ζωής φτάνουν ως το κοινωνικό πεδίο της ποιότητας της ζωής.

Ξεκινούν από τους όρους που συνθέτουν το εισόδημα, τις βιοτικές συνθήκες, τον τρόπο απόκτησης του εισοδήματος, τις δυνατότητες για δημιουργική έκφραση και για ψυχαγωγία του ανθρώπου, τις συνθήκες που συνδέονται με την υγεία του ανθρώπου και με την ευχέρειά του να κάνει πραγματική χρήση των καταναλωτικών αγαθών και των υπηρεσιών στο πρόσωπό του καθώς και μέσα στο περιβάλλον των οικείων του.

Περιλαμβάνουν τις συνθήκες του άμεσου κοινωνικού περιβάλλοντος μέσα στο οποίο ζει ο άνθρωπος, όπως και τις κοινωνικές συγκυρίες που αναπτύσσονται για την ανάπτυξη της ποιότητας της ζωής του.

ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Όλη αυτή η πλειάδα των αντικειμενικών όρων συνθέτει την ευημερία ως υπόστρωμα και υποδομή για την ευτυχία. Αποτελεί έναν όρο αναγκαίο για την ευτυχία στις περισσότερες των περιπτώσεων, είναι ο βιότοπός της.

Μέσα στην ανθρώπινη ιστορία, αναδειχτηκαν **πρότυπα ευτυχίας**, όπως :

1. το *στωικό* ή και το *επικούρειο* πρότυπο, καθώς επίσης το
2. *ασκητικό*, το
3. *κοινοτικό*, το
4. *ατομικιστικό* και το *σύγχρονο καταναλωτικό*.
5. *φρονταμενταλιστικό*
6. *εναλλακτικό*, *εσωτερικό* & *υπερβατολογικό*

Τα πρότυπα αυτά αναδεικνύουν πόσο υποκειμενικός είναι ο τρόπος με τον οποίο μπορεί να προσεγγιστεί η ποιότητα της ζωής και πόσο επίσης η ποιότητα της ζωής είναι θέμα εποχής και οπτικής γωνίας.

Μερικές αξίες ποιότητας ζωής όπως η αξία της υγείας είναι διαρκείς.

Μέσα στην έννοια της ποιότητας της υγείας πρέπει να συμπεριλάβουμε και την ψυχική υγεία του ανθρώπου σαν συντελεστή στην διαμόρφωση και στην βίωση της ποιότητας της ζωής.

Η βιώσιμη ανάπτυξη με αυτή την έννοια είναι ο οικότοπος και ο βιότοπος για την ποιότητα της ζωής και για την υποκειμενική και αντικειμενική βίωσή της.

Είναι επίσης όρος για την σύγκλιση της ευημερίας με την ευτυχία.

Είναι φανερό ότι στην προσέγγισή μας για την ποιότητα ζωής είμαστε μπροστά σε μια *αναγκαιότητα για σύγκλιση και σύνδεση-συσχέτιση μεταξύ υποκειμενικών και αντικειμενικών αξιών* της ζωής, του ανθρώπου και της κοινωνίας.

ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Ένας αντικειμενικός για παράδειγμα όρος, άμεσα συνδεδεμένος με τη φύση και με την ποιότητα της ζωής, είναι ο όρος του τοπίου, της αισθητικής ποιότητας της φύσης, είναι ακόμη ο όρος της σχέσης μας με τα ζώα, με την βιοποικιλότητα και με το οικολογικό και φυσικό ανάγλυφο της περιοχής μας ή ακόμη της σχέσης με τις ταξιδιωτικές μας εμπειρίες.

Ο αποδέκτης της ποιότητας ζωής, ο προσδιοριστικός παράγοντας και το κύριο πεδίο τιμών της συνάρτησης της ευτυχίας βρίσκεται μέσα μας, όπως θαυμάσια το περιέγραψε το Γουίτερ λέγοντας ότι τελικά η φύση ανήκει όχι σε αυτόν που την κατέχει αλλά σε αυτόν που την απολαμβάνει.

Η συνθετότητα όμως του ζητήματος ανάμεσα στην ιδιοκτησία και στην αισθητική, που μας αναδεικνύεται από τον φιλόσοφο και συγγραφέα Έμερσον στην θαυμάσια περιγραφή της ομάδας των αγροκτημάτων που συνθέτει το τοπίο, είναι ένα ζήτημα που συνδέει αντικειμενικούς και υποκειμενικούς όρους.

Η χρήση που θα κάνει ο καθένας στο χωράφι του θα επηρεάσει την αισθητική του τοπίου στην ολότητά του.

Η αισθητική αξία της περιοχής, στο βαθμό που θα διασυνδεθεί με οικονομικές αξίες, θα δώσει μία θετική προοπτική στην διατήρηση και πρόοδο της ομορφιάς ή μια αρνητική, αν έχουμε μια οικονομική απαξίωση στο τοπίο.

Στο παράδειγμα αυτό βλέπουμε πώς συνδέεται η βιώσιμη ανάπτυξη με την ποιότητα της ζωής.

Η ποιότητα της ζωής έχει μια πολυπλοκότητα στην περιπέτειά της, καθώς πολλές φορές συνδέεται με τα αποκτήματα και όχι με τις χρήσεις των αποκτημάτων, ή μάλλον με τις χρήσεις και των ελεύθερων και των δημόσιων αγαθών.

Όταν βλέπουμε ένα ωραίο τοπίο και το τοπίο είναι ένα ελεύθερο αγαθό, σ'αυτή την περίπτωση έχουμε μια διαφορετική σχέση μαζί του, από όταν έχουμε σε αυτό μία δική μας ιδιο-

ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

κτησία, αν είμαστε ιδιοκτήτες, ή ακόμη διαμένοντες. επίσης έχουμε μια άλλη σχέση αν είμαστε διερχόμενοι ή ιδιοκτησιακά ξένοι μ'αυτό το τοπίο.

Η πολυπλοκότητα είναι εμφανής καθώς και η αλληλεπίδραση μεταξύ των αντικειμενικών και των υποκειμενικών όρων της ποιότητας της ζωής.

Αυτό φαίνεται ακόμη και στις επιλογές μας, στα πρότυπα που έχουμε για την ποιότητα της ζωής, για την πόλη, για την ύπαιθρο, στα πρότυπα που έχουμε για την χρήση του ελεύθερου χρόνου μας κ.ο.κ.

Το πρότυπο της ποιότητας της ζωής είναι ιδιαίτερα σημαντικό για τη βιώσιμη ανάπτυξη, επειδή διαμορφώνει την πράσινη ή βιώσιμη ζήτηση και προσανατολίζει την αγορά και την επιχειρηματικότητα σε νέες κατευθύνσεις ενισχύοντας τον ρόλο της πράσινης ποιότητας και καινοτομίας.

2.6 Τα δίκτυα της κοινής ωφέλειας και το κοινωνικό εισόδημα

Είναι θεμελιώδες και κοινό αίτημα το ελάχιστο της κοινής ωφέλειας.

Γι' αυτό και τα δίκτυα της κοινής ωφέλειας ή η δυνατότητα να έχουμε όλοι μας ένα κοινωνικό εισόδημα και μια πρόσβαση ενεργητική μέσα στα δίκτυα αυτά, είναι όρος για την ποιότητα της ζωής και την ευημερία μας.

Αυτός ο όρος παραπέμπει στην βιώσιμη ανάπτυξη, γι' αυτό χρήζει μιας ιδιαίτερης προσέγγισης.

Αναφερόμενοι στα δίκτυα της κοινής ωφέλειας επιστρέφουμε στις υποδομές της βιώσιμης ανάπτυξης.

Τα δίκτυα της κοινής ωφέλειας αποτελούν αφενός μεν ένα πρότυπο για τις χρήσεις των αγαθών, δηλαδή αποτελούν

ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

ένα πεδίο διαπαιδαγώγησης στο μερισμό και στη συλλογικότητα της χρήσης και της διαχείρισης αγαθών και υπηρεσιών.

Αφετέρου καλλιεργούν στον κάθε πολίτη ικανότητα αμεροληψίας και κατανόησης των δημόσιων ζητημάτων, με όρους που υπερβαίνουν το περιορισμένο ατομικιστικό συμφέρον.

Τα δίκτυα κοινής ωφέλειας δημιουργήθηκαν για να ικανοποιήσουν τις ανθρώπινες και ιδιαίτερα τις ατομικές ανάγκες, όταν ακριβώς οι ατομικές δράσεις δεν μπορούν να τις καλύψουν, τόσο για λόγους κόστους όσο και για λόγους εξ αντικειμένου αδυναμίας.

Έτσι για παράδειγμα τα δίκτυα που συνδέονται με την ύδρευση μας δείχνουν ότι, για την διαχείριση μερικών αγαθών και την αξιοποίηση φυσικών πόρων για την εξυπηρέτηση της προσωπικής μας ζωής και ανάγκης, είναι αναγκαία η συλλογική υποδομή και δικτύωση.

Τα δίκτυα αυτά είναι παράγοντες αφενός μεν ποιότητας ζωής, που θα ήταν αδύνατη μέσα από ατομική προσπάθεια και διαχείριση ή μέσα από την ατομική ιδιοκτησία, και αφετέρου μας δείχνουν ότι, για να διατηρήσουμε την ποιότητα της ζωής μας, πρέπει να διατηρήσουμε τελικά την ποιότητα αυτών των φυσικών πόρων.

Έτσι μέσα από τα δίκτυα κοινής ωφέλειας αποκτάται ένα μέρος της περιβαλλοντικής εμπειρίας και ωριμάζουμε σαν πολίτες για την περιβαλλοντική διακυβέρνηση.

Μέσα από τα δίκτυα κοινής ωφέλειας αναδεικνύεται η συλλογικότητα του εγχειρήματος της ποιότητας της ζωής και η υπέρβαση του ατομικισμού.

Τα δίκτυα της κοινής ωφέλειας αποτελούν τις υποδομές για την ποιότητα της ζωής και την βιώσιμη ανάπτυξη.

ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Παράλληλα απαιτείται ένα κοινωνικό εισόδημα, το οποίο διασφαλίζει την πρόσβαση στον ανταποδοτικό χαρακτήρα που έχει η σχέση μας με τα δίκτυα κοινής ωφέλειας.

Το κοινωνικό εισόδημα αποτελεί ένα εισόδημα που επιτρέπει την εξυπηρέτηση των βιοτικών αναγκών και μας απελευθερώνει για πιο δημιουργικούς ορίζοντες και πιο λεπτές προσωπικές αποχρώσεις στην κατάκτηση της ευημερίας και της ευτυχίας.

Το κοινωνικό εισόδημα αφενός δεν μας αποξενώνει από την χρήση των δημόσιων αγαθών και υπηρεσιών και αφετέρου μας επιτρέπει να λειτουργήσουμε με όρους δικών μας επιλογών για τη συμμετοχή μας στη βιώσιμη ανάπτυξη.

Το κοινωνικό εισόδημα είναι αναγκαίος όρος για την κοινωνική συνοχή που συμπεριλαμβάνεται στο τρίπτυχο της βιώσιμης ανάπτυξης, αλλά είναι και «αναγκαίος όρος», για να διασφαλιστεί χωρίς αποκλεισμούς η ανθρώπινη πρόσβαση στην ποιότητα της ζωής και ο κοινωνικός χαρακτήρας αυτής της πρόσβασης.

Στην περίπτωση που έχουμε άυλα δίκτυα κοινής ωφέλειας αναπτύσσεται ένας μερισμός κοινωνικού εισοδήματος μέσα από παρεχόμενες υπηρεσίες, που αναπτύσσουν τις δεξιότητες μας και τις απελευθερώνουν. Έχουμε μια πιο στενή διασύνδεση μεταξύ κοινής ωφέλειας και κοινωνικού εισοδήματος.

2.7 Τα ελεύθερα και τα δημόσια αγαθά

«Τα ελεύθερα αγαθά» ή τα αγαθά που δεν ανήκουν σε κανένα, είναι τα αγαθά τα οποία διατίθενται στον άνθρωπο και διαχέονται στη φύση χωρίς διαιρέσεις, διατίθενται όπως ο αέρας και το τοπίο ενώ είναι προσβάσιμα στον όποιο χρήστη.

Τα ελεύθερα αγαθά αποτελούν μια βασική πηγή απόλαυσης και μια πηγή ζωής για κάθε έμβιο ον.

ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Ωστόσο η υποβάθμιση των ελεύθερων αγαθών μπορεί να τα θέσει υπό δημόσια αλλά και υπό ιδιωτικοοικονομική διαχείριση σε ορισμένες περιπτώσεις - όπου υπάρχουν δομές αυτού που ο Ρίφριν ονομάζει ως «υπερκαπιταλισμό».

Τα ελεύθερα αγαθά είναι αγαθά όπου δεν εφαρμόζεται ο αποκλεισμός και που η αφθονία και η φύση του αγαθού δεν σημαίνουν ή δεν επιβάλλουν ρυθμίσεις και αναγκαστική διαχείριση.

Όπως τονίστηκε στην ειπομπή των αερίων και τις κλιματικές αλλαγές & με τις συνθήκες που συναντάμε στην πόλη για την ποιότητα του αέρα ο χαρακτήρας του ως ελεύθερου αγαθού υποβαθμίζεται. Η ποιότητά του χάνεται, ενώ υπάρχει μια τοπική υπέρβαση στη φέρουσα ικανότητα η οποία απαξιώνει το ελεύθερο αγαθό.

Μια άλλη περίπτωση απαξίωσης του ελεύθερου αγαθού είναι η απαξίωση της αισθητικής του τοπίου καθώς το τοπίο αποτελεί έναν αποδέκτη των συμπεριφορών μας.

Χαρακτηριστική είναι η κυρίως ελληνική συνήθεια ρίψης των σκουπιδιών, των απορριμμάτων σε δημόσιους χώρους και κυρίως στη φύση.

Συνήθως η απαξίωση των ελεύθερων αγαθών γίνεται επειδή τα ελεύθερα αγαθά είναι κοινά στην προσβασιμότητα τους και επειδή υπάρχει μια εκτίμηση για την άπειρη φέρουσα ικανότητά τους, ενώ δεν υπάρχει η άμεση αντίληψη για την προστασία τους και την αναγκαιότητά τους.

Τα δημόσια αγαθά λειτουργούν σαν αγαθά υπό ένα καθεστώς διαχείρισης και τελούν ως προσφερόμενα και προσιτά σε όλους.

Μπορούν να έχουν ωστόσο ένα ανταποδοτικό χαρακτήρα που σημαίνει ότι προσφέρονται ως αμειβόμενη παροχή στη πρόσβαση τους στη χρήση.

ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Παράλληλα τα δημόσια αγαθά αποτελούν αγαθά που συνδέονται με τα δίκτυα της κοινής ωφέλειας και τις υπηρεσίες της κοινής ωφέλειας.

Σε καθεστώς δημόσιας διαχείρισης βρίσκονται τα αγαθά τα οποία πρέπει να προστατευτούν και για την προστασία δεν υπάρχουν επαρκή συμφέροντα ή διαχειριστική επάρκεια για μια ιδιωτικοοικονομική διαχείριση που να μην τα απαξιώσει ενώ παράλληλα τα αγαθά αυτά πρέπει να είναι προσιτά και προσβάσιμα σε όλους.

Ο ορισμός για παράδειγμα της υγείας ή της παιδείας ως δημόσιου αγαθού συνδέεται με το δημοκρατικό χαρακτήρα της πολιτείας και με την αναγνώριση της ευθύνης της πολιτείας, για την προστασία των πολιτών και για την ανάπτυξη της ανθρώπινης προσωπικότητας και των ίσων ευκαιριών όλων.

Στον τομέα του περιβάλλοντος, διαχείριση εν είδη δημόσιου αγαθού έχουμε στους τομείς του νερού σε πολλές περιπτώσεις, παρά το γεγονός ότι και εδώ διαπιστώνεται μια διεθνής πρακτική ιδιωτικοοικονομικής διαχείρισης και σε περιοχές όπου υπάρχουν σοβαρά προβλήματα και υπάρχει επίσης πρόβλημα ένδειας και ελλιπούς πρόσβασης στην χρήση του νερού κυρίως για τους άπορους.

Τα δημόσια αγαθά δεν έχουν χαρακτήρα αποκλεισμού και πλήρους διαιρετότητας ενώ συνδέονται με έναν ανταποκριτικό και ανταποδοτικό μηχανισμό μέσω μιας θεσμοθετημένης διαχείρισης, στις ανάγκες και στις περιστάσεις.

Η ένταξη των φυσικών πόρων και των στοιχείων της φύσης, στο καθεστώς του ελεύθερου, του δημόσιου ή του ιδιωτικοοικονομικού διαιρετού και αποκλειστικού αγαθού, είναι ζήτημα που αποφασίζεται συλλογικά και θεσμικά και οπωσδήποτε αυτό συνδέεται με την κατάσταση στην οποία βρίσκεται το φυσικό στοιχείο και ο φυσικός πόρος όπως και με τις επιλογές της κοινωνίας.

ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Το κυρίαρχο ζήτημα παραμένει σαν ζήτημα πολιτικής. Το ζήτημα αυτό είναι η ανάκτηση των ελεύθερων αγαθών και της ποιότητας τους. Αυτό είναι θεμελιώδες για την βιώσιμη ανάπτυξη.

Αφετέρου κυρίαρχο είναι και το ζήτημα της περιβαλλοντικής αειφορίας των ελεύθερων και δημόσιων αγαθών μέσα από την διαχείριση τους με νοοτροπίες και συμπεριφορές που να αποτελούν καλές πρακτικές.

Πέρα από το πολιτικό ζήτημα στα ελεύθερα και στα δημόσια αγαθά υπάρχει και το επείγον της διαχείρισής τους. Το επείγον διαμορφώνεται μέσα από την οικολογική στενότητα των αγαθών, την φέρουσα ικανότητα και την αναλωσιμότητα των περιβαλλοντικών αγαθών και των πόρων τους.

Μαυτές τις δυο διαστάσεις δηλαδή την πολιτική και την περιβαλλοντική - οικολογική το ζήτημα των ελεύθερων και των δημόσιων αγαθών αναπτύσσεται με πληρότητα.

Τρία είναι τα ερωτήματα τα οποία τίθενται τόσο για την διατήρηση των ελεύθερων και των δημόσιων αγαθών στο καθεστώς που υφίσταται όσο και για την ποιότητά και την προστασία τους:

Το πρώτο είναι το ερώτημα με ποιους όρους και πώς επιλέγουμε αυτό το καθεστώς διαχείρισης; Πόσο εγγυημένο είναι αυτό το καθεστώς;

Το δεύτερο είναι ποιος καταβάλλει το κόστος και πως, γι' αυτό το καθεστώς διαχείρισης και

Το τρίτο είναι πόσο αποτελεσματική είναι η διαχείριση των περιβαλλοντικών αγαθών και πόρων όταν αυτά εντάσσονται στα ελεύθερα και δημόσια αγαθά και με ποιο τρόπο;

Η δημοκρατική πάντως διαχείριση είναι η καλύτερη όλων, στον τομέα του περιβάλλοντος καθώς καλλιεργεί τη συμμετοχικότητα και την συνυπευθυνότητα και αποτελεί την πολιτική συνιστώσα της βιώσιμης ανάπτυξης.

